

Wyrok z dnia 30 listopada 2000 r.

II UKN 99/00

Brak możliwości wykonywania pracy dotychczasowej nie jest wystarczający do stwierdzenia częściowej niezdolności do pracy w sytuacji, gdy jest możliwe podjęcie innej pracy w tym samym zawodzie bez przekwalifikowania lub przy pozytywnym rokowaniu co do możliwości przekwalifikowania zawodowego.

Przewodniczący SSN Maria Tyszel, Sędziowie SN: Beata Gudowska (sprawozdawca), Andrzej Wasilewski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 30 listopada 2000 r. sprawy z wniosku Anny W. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w Ł. o rentę z tytułu niezdolności do pracy, na skutek kasacji wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 22 października 1999 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Anna W., urodzona w dniu 24 lipca 1960 r., magister biologii, była w okresie od 1 września 1985 r. do dnia 31 marca 1999 r. zatrudniona jako nauczycielka tego przedmiotu (przyrody) w szkole podstawowej. Podczas czynności zawodowych, wiążących się między innymi z hodowlą drobnych gryzoni, miała kontakt z alergenami i Wojewódzki Inspektor Sanitarny stwierdził u niej, jako chorobę zawodową, alergiczny nieżyt błon śluzowych nosa (decyzja z dnia 2 lutego 1998 r.). Oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Ł. ustalił, że choroba ta powoduje 10% uszczerbek na zdrowiu, lecz nie skutkuje niezdolnością do pracy w stopniu uzasadniającym przyznanie renty (decyzja z dnia 20 kwietnia 1998 r.).

Sąd Wojewódzki w Łodzi, rozpoznając odwołanie w sprawie przyznania ubezpieczonej prawa do renty, uzyskał dowód z dwu opinii lekarskich. Jednej, o braku ograniczenia zdolności do pracy z punktu widzenia pulmonologicznego (opinia z dnia

19 sierpnia 1998 r.), oraz z opinii laryngologicznej (z dnia 22 czerwca 1998 r.), stwierdzającej, że ubezpieczona nie jest zdolna do pracy jako nauczyciel biologii lub podobnej, w kontakcie ze zwierzętami oraz z narażeniem na środki drażniące jej drogi oddechowe, przy zachowanej zdolności do pracy bez wymienionych alergenów. Na podstawie opinii laryngologicznej Sąd Wojewódzki wyrokiem z dnia 30 listopada 1998 r. zmienił zaskarżoną decyzję i ustalił, że Anna W. spełniła warunki określone w art. 18 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach pieniężnych z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.) w związku z art. 23 ust. 3 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 28 czerwca 1996 r. - Dz.U. Nr 100, poz. 461). Podstawę tego stwierdzenia stanowiła ocena, że z powodu stanu zdrowia, uniemożliwiającego jej kontakt ze zwierzętami oraz środkami drażniącymi drogi oddechowe, nie może pracować zgodnie "z posiadanymi kwalifikacjami, w więc w zawodzie nauczycielki biologii".

Od wyroku Sądu pierwszej instancji Oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych złożył apelację, domagając się jego zmiany i oddalenia odwołania. W odpowiedzi na apelację ubezpieczona wносиła o jej oddalenie twierdząc, że nie jest zdolna do pracy w szkole, która obliguje ją do hodowli drobnych ssaków oraz prowadzenia doświadczeń z użyciem kwasów, zasad i formaliny.

Sąd drugiej instancji przeprowadził dowód z uzupełniającej, ustnej opinii biegłego otolaryngologa - alergologa, a następnie z opinii Instytutu Medycyny Pracy w Ł. W opiniach tych uzyskał w zasadzie potwierdzenie poprzednich ocen, że Anna W. może wykonywać każdą pracę zarobkową, w tym nauczycielki, jedynie pod warunkiem, że nie będzie miała kontaktu z alergenami. Opierając się natomiast na ustaleniu, że nauczyciele biologii nie mają obowiązku prowadzenia hodowli zwierząt, gdyż nie wynika on z programów nauczania w szkołach podstawowych i gimnazjach, Sąd stwierdził, że ubezpieczona nie jest niezdolna do pracy w pojęciu art. 23 ust. 3 ustawy o z.e.p. w związku z art. 25 pkt 2 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach pieniężnych z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych i nie nabyła prawa do renty przewidzianej tą ustawą. W konsekwencji wyrokiem z dnia 22 października 1999 r. Sąd Apelacyjny w Łodzi zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie.

Kasację wniosła ubezpieczona. Oparła ją na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię i niezastosowanie przepisu art. 18 ustawy wy-

padkowej, art. 23 ustawy o z.e.p., a także przepisów rozporządzeń Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego (Dz.U. Nr 14, poz. 129 ze zm.) oraz w sprawie warunków i trybu dopuszczania do użytku szkolnego programów nauczania i podręczników oraz zalecania środków dydaktycznych (Dz.U. Nr 14, poz. 130 ze zm.). W ramach podstawy kasacyjnej z art. 393¹ pkt 2 KPC ubezpieczona wskazała na naruszenie art. 217 § 1 i 2 KPC oraz art. 222 § 1 KPC przez nieuwzględnienie wniosku o wezwanie na rozprawę jednego z autorów opinii Instytutu; naruszenie art. 233 § 1 KPC przez przyjęcie, z przekroczeniem zasad swobody oceny dowodów, że pomimo chorób zawodowych jest zdolna do wykonywania zawodu, w którym jej kontakt z alergenami jest nieunikniony, jak też art. 385 i 386 § 1 KPC przez zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji, mimo braku podstaw do uwzględnienia apelacji. Skarżąca stwierdziła, że wszystkie te uchybienia miały wpływ na rozstrzygnięcie, toteż domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu albo jego zmiany i oddalenia apelacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Renta na podstawie ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach pieniężnych z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych jest świadczeniem przysługującym w związku z utratą (całkowitą lub częściową) zdolności do samodzielnego uzyskiwania środków utrzymania. Nabycie więc prawa do tego świadczenia wiąże się z niezdolnością do pracy, definiowaną w art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) jako utratą możliwości wykonywania pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu bez rokowania odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu. Niezdolność ta może być całkowita lub częściowa, przy czym częściowo niezdolną do pracy jest osoba, która w znacznym stopniu utraciła zdolność do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji.

W przytoczonej definicji zasadnicze znaczenie ma koniunkcja naruszenia sprawności organizmu (element biologiczny) z niezdolnością do pracy oraz brakiem możliwości przekwalifikowania się (element ekonomiczny). Nie wynika z niej jednak jasno, co ustawodawca rozumie przez utratę zdolności do pracy zarobkowej zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji, zarówno gdy chodzi o utratę tej zdolności, jak

też jej odzyskanie po przekwalifikowaniu. W szczególności, czy jest to niezdolność ogólna, czy zawodowa, a jeżeli zawodowa, to do którego zawodu należy ją odnosić.

W polskim prawie ubezpieczeń społecznych pojęcie niezdolności do pracy, wiążące się z prawem do renty inwalidzkiej, określane było jako niezdolność zawodowa, przy ocenie której brano pod uwagę przede wszystkim fachowe wykształcenie, nabywane nie tylko teoretycznie, ale również przez dłuższe praktyczne wykonywanie zawodu, zajęcie oraz przynależność zawodową (art. 22 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 listopada 1927 r. o ubezpieczeniu pracowników umysłowych, Dz.U. Nr 106, poz. 91 ze zm.). W ustawie z dnia 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz.U. Nr 51, poz. 396 ze zm.) wśród świadczeń udzielanych przez Zakład Ubezpieczenia Emerytalnego Robotników na wypadek niezdolności do zarobkowania ustawodawca posłużył się pojęciem inwalidy (art. 154 tej ustawy), w którym brak odniesienia do wykonywanego dotychczas zawodu lub zajęcia; chodzi o zdolność do zarobkowania przeciętną, statystyczną w sytuacji społecznej ubezpieczonego, a więc o zdolność do zarobienia tego, co zarabia w danej miejscowości osoba pełna sił fizycznych i umysłowych, o podobnym wykształceniu i uzdolnieniu. Przejęte zaś w dekreście z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym (Dz.U. z 1958 r. Nr 23, poz. 97) "inwalidztwo" ujęte zostało jako niezdolność do wykonywania zatrudnienia, przy czym w określeniu inwalidztwa III grupy zdolność do zarobkowania była odnoszona do zatrudnienia dotychczasowego. Tak też przyjęto w art. 12 ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 3, poz. 6 ze zm.), z tym jednak, że za inwalidów III grupy były uważane osoby częściowo niezdolne do wykonywania dotychczasowego zatrudnienia oraz do niego niezdolne całkowicie, jeżeli były zdolne do wykonywania tylko innego zatrudnienia, niżej kwalifikowanego. W art. 23 -25 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (w brzmieniu pierwotnym - Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) inwalidztwo III grupy definiowane było również jako inwalidztwo zawodowe, czyli niezdolność do wykonywania zatrudnienia dotychczasowego, pojmowanego jako najdłużej wykonywane w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed powstaniem inwalidztwa. W obowiązującej od dnia 1 września 1997 r. ustawie z dnia 28 czerwca 1996 r. o zmianie niektórych ustaw o zaopatrzeniu emerytalnym i o ubezpieczeniu społecznym (Dz.U. Nr 100, poz. 461) ustawodawca wprowadził istotną zmianę charakteru ryzyka niezdolności do pracy, będącego wyrazem nowej aksjologii prawa rentowego. W definicji niezdolno-

ści do pracy dał wyraz powiązaniu prawa do renty z rzeczywistą utratą zdolności do pracy lub znacznym jej ograniczeniem przy uwzględnieniu możliwości i sprawności niezbędnych do dalszego zaangażowania w procesie pracy. Tym samym nie nawiązał do wcześniejszego określenia inwalidztwa jako niezdolności do wykonywania dotychczasowego zatrudnienia, lecz do potencjalnej przydatności zawodowej. W konsekwencji tych zmian, według art. 23 ustawy o z.e.p. w nowym brzmieniu o niezdolności do pracy nie decyduje już biologiczny stan kalectwa lub choroby, nie mający wpływu na zdolność do pracy, lecz koniunkcja niezdolności do pracy z niezdolnością do przekwalifikowania się do innego zawodu. Możliwość przekwalifikowania zawodowego powoduje natomiast stwierdzenie braku przesłanki niezdolności do pracy i prawa do renty z tytułu tej niezdolności, aczkolwiek warunkuje prawo do renty szkoleniowej.

Dotychczas używane pojęcie niezdolności do wykonywania zatrudnienia zostało zastąpione przez "niezdolność do wykonywania pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji". Nie ma już więc uściślenia, do czego należy odnosić określenie rodzaju i charakteru dotychczas wykonywanej pracy, bowiem chodzi o zdolność, a więc potencjalną możliwość wykonywania zatrudnienia przy uwzględnieniu stopnia naruszenia sprawności organizmu, możliwości przywrócenia niezbędnej sprawności w drodze leczenia i rehabilitacji oraz celowości przekwalifikowania zawodowego z uwagi na rodzaj i charakter dotychczas wykonywanej pracy, poziom wykształcenia, wiek i predyspozycje psychofizyczne. W konsekwencji więc, brak możliwości wykonywania pracy dotychczasowej nie jest wystarczający do stwierdzenia częściowej niezdolności do pracy w sytuacji, gdy jest możliwe podjęcie innej pracy w swoim zawodzie, bez przekwalifikowania lub przy pozytywnym rokowaniu co do możliwości przekwalifikowania zawodowego. Inaczej mówiąc, niezdolność do wykonywania pracy dotychczasowej jest warunkiem koniecznym ustalenia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy ale nie jest warunkiem wystarczającym, jeżeli wiek, poziom wykształcenia i predyspozycje psychofizyczne usprawiedliwiają rokowanie, że mimo upośledzenia organizmu możliwe jest podjęcie innej pracy w tym samym zawodzie albo po przekwalifikowaniu zawodowym.

Odmienny pogląd prowadziłby do pomijania nowej treści art. 23 ust. 1 i 3 w związku z art. 24 ust. 1 pkt 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, które Sąd Najwyższy w aktualnym wówczas stanie prawnym wykladał stwierdzając, że częściowa utrata zdolności do pracy zarobkowej nie jest równoznaczna z

niemożliwością wykonywania dotychczasowego zatrudnienia ale została ograniczona do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji, oraz że dopiero konieczność zmiany zawodu i brak rokowania odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu stanowią podstawę do przyznania renty inwalidzkiej z tytułu częściowej niezdolności do pracy (wyrok z dnia 25 listopada 1998 r., II UKN 326/98, OSNAPiUS 2000 nr 1, poz. 36; z dnia 10 czerwca 1999 r., II UKN 675/98, OSNAPiUS 2000 nr 16, poz. 624). W tym samym kierunku wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 10 maja 2000 r., II UKN 533/99 (nie publikowanym), według którego w wypadku wystąpienia niezdolności do wykonywania dotychczasowej pracy, wymagającej szczególnych predyspozycji zdrowotnych, przy zachowaniu zdolności do każdej innej pracy, istnieje celowość przekwalifikowania w rozumieniu art. 24 ust. 1 pkt 2 ustawy o z.e.p., zatem nie zachodzi przesłanka niezdolności do pracy.

Z tych wszystkich względów nie znajdują usprawiedliwienia zarzuty kasacji odnoszące się do wykładni i zastosowania przepisu art. 23 ustawy o z.e.p. w związku z art. 18 i 25 ustawy wypadkowej, albowiem kluczową w sprawie nie była - jak twierdzi skarżąca się - kwestia, czy będąc magistrem biologii jest niezdolna do pracy w charakterze nauczycielki tego przedmiotu, wymagającej (lub nie) kontaktu z alergenami, lecz czy alergiczny nieżyt błon śluzowych nosa wpływa na możliwość wykonywania przez nią pracy zgodnej z poziomem jej wykształcenia, wieku i predyspozycji psychofizycznych. Sąd Apelacyjny stwierdził brak takiego wpływu, a w świetle prawidłowych jego ustaleń, skarżąca - mimo uszkodzenia zdrowia - może w swoim zawodzie, w którym osiągnęła najwyższe kwalifikacje, wykonywać każdą pracę, również nauczycielską, i to bez przekwalifikowania zawodowego. Bezprzedmiotowe były zatem zarzuty, które koncentrowały się na brakach w udowodnieniu na podstawie programów nauczania obowiązku prowadzenia przez nauczycieli biologii hodowli drobnych ssaków w pracowniach biologicznych, gdyż dotyczyły okoliczności nieistotnych w sprawie.

Stwierdzenie braku uzasadnionych podstaw kasacji skutkuje jej oddaleniem (art. 393¹² KPC).

=====